

1944'te Türkiye'nin Almanya ile ilişkileri- ni kesmesi üzerine Nisan 1945'e kadar gözetilme alındı. 8 Mayıs 1945'te Alman- ya'nın teslim olmasından sonra da on al- tı ay süreyle Neumünster'de İngiliz işgal kuvvetlerinin nezâretinde kaldı. 1946 yı- lının sonbaharında serbest bırakılması- nın ardından Göttingen'de tercümanlık yapmaya başladı; 1950-1957 yıllarında *Göttinger Tageblatt*'ın redaktörlüğünü yürüttü. 1957'de hocası Schaefer'den boşalan Göttingen Üniversitesi İranistik Semineri'nin başkanlığına seçildi. Bu görevi sırasında üniversitenin Akade- misches Auslandsamt'ın müdürlüğünü de yaptı. Tahran Üniversitesi'nin kuruluşu- nun 40. yıldönümü münasebetiyle kendi- sine 16 Mart 1974'te fahri doktorluk un- vanı verildi. 12 Nisan 1992'de Göttingen'- de öldü.

Walther Hinz'in üyesi bulunduğu ilmi kuruluşlar şunlardır: Die Deutsche Mor- genländische Gesellschaft, Die Öster- reichische Akademie der Wissenschaf- ten (Viyana), Das Deutsche Archäologi- sche Institut (Berlin) ve Corpus Inscriptio- num Iranicarum (Londra).

Bir İranist olan Hinz'in ilgilendiği konu- lar çok çeşitlilik gösterir. Çalışmalarını, İran dil ve kültürünü etkilemiş olacağı dü- şüncesiyle, milâttan önce III. binyıldan iti- baren Elam bölgesinde (Güneybatı İran) konuşulan ve kendine has piktografik işa- retlerle yazılan Asyanik Proto-Elamca'ya kadar götürmüş, daha sonra tarih boyun- ca İran'da kullanılan Eski Elamca, Elam- ca, Eski Farsça, Pehlevîce (Orta Farsça) ve Farsça ile meşgul olmuş. İran kültürü- nü bütün yönleriyle incelemeye çalışmış- tır. Onun her biri ayrı bir ilim dalı olan çe- şitli sahalarda yaptığı çalışmalar bu ilim- lerin mensupları için önemli birer yardım- cı eser niteliğindedir.

Eserleri. Hinz çok sayıda kitap ve ma- kale yazmış, birkaç eserin de tahkikine katılmıştır. 1976 yılına kadar çıkan yayın- larının bir listesi Gottfried Herrmann ta- rafından yayımlanmıştır (bk. bibl.). Bu lis- tede on yedi kitap, doksan beş makale- siyle on beş kitap tanıtımının adı geçer; ancak Hinz'in bu tarihten sonra yayımlan- mış eserleri de bulunmaktadır. Önemli kitaplarından bazıları şunlardır: 1. *Peter des Großen Anteil an der wissenschaft- lichen und künstlerischen Kultur seiner Zeit* (Breslau 1933, doktora tezi). 2. *Irans Aufstieg zum Nationalstaat im fünfzehnten Jahrhundert* (Berlin- Leipzig 1936). Tevfik Bıyıkdoğan tarafından *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*. XV.

Yüzyılda İran'ın Millî Bir Devlet Hali- ne Yükselişi adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (Ankara 1948); Farsça tercümesi de 1968 yılında Tahran'da yayımlanmıştır. 3. *Iran. Politik und Kultur von Kyros bis Rezâ Schah* (Leipzig 1938). İran'ın Büyük Ki- ros'tan Rızâ Şah dönemine kadarki kül- türel ve siyasî tarihini ele almaktadır. 4. *Iranische Reise. Eine Forschungs- fahrt durch das heutige Persien* (Ber- lin 1938). Bu eserinde, İran'a yapmış ol- duğu araştırma seyahatlerinde elde ettiği bulguları değerlendirmektedir. 5. *Persisch I* (Berlin 1942). Farsça üzerine yapılmış dil bilimiyle ilgili bir çalışmadır. 6. *Altpersischer Wortschatz* (Leipzig 1942). Çivi yazısıyla yazılan Eski Farsça'nın sözlüğüdür. 7. *Zarathustra* (Stutt- gart 1961). Zerdüşht hakkındadır. 8. *Das Reich Elam* (Stuttgart 1964). Elam Dev- leti tarihiyle ilgili olan eser İngilizce'ye de tercüme edilmiştir (London 1972). 9. *Alt- iranische Funde und Forschungen* (Berlin 1969). İran arkeolojisi üzerinedir. 10. *Islamische Maße und Gewichte. Umgerechnet ins metrische System* (Leiden 1955, 1970). Acar Sevim tarafın- dan *İslâm'da Ölçü Sistemleri* adıyla Türkçe'ye (İstanbul 1990), Kâmil el-Aselî tarafından *el-Mekâyil ve'l-evzânü'l-İslâmiyye ve mâ yu'âdilühâ fi'n-ni- zâmi'l-metrî* adıyla Arapça'ya (Am- man 1970) tercüme edilmiştir; ayrıca bir Rusça tercümesi de bulunmaktadır (Moskova 1970). 11. *Islamische Währ- ungen des 11. bis 19. Jahrhunderts umgerechnet in Gold* (Wiesbaden 1991). Ortaçağ ve Yeniçağ'da müslüman Doğu'- nun fiyat, ücret ve sermaye değerlerini sabit ölçülere göre ortaya koyan ve İslâ- miyet'in iktisadî-içtimai tarihine ışık tu- tan bir eserdir. 12. *Elamisches Wörter- buch* (Berlin 1987, Heidemarie Koch ile birlikte). Milâttan önce II. binyılda çivi ya- zısı ile yazılan Elamca'nın sözlüğüdür.

Hinz ayrıca Abdullah b. Muhammed b. Kiyâ el-Mâzenderânî'nin *Risâle-i Fele-*

kiyye der 'İlm-i Siyâkat adlı eserini de neşretmiştir (Wiesbaden 1952).

BİBLİYOGRAFYA :

Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, XIV, 459; Perviz Recebi, "Wal- ther Hinz", *Râhnûmâ-yi Kitâb*, XI/10-12, Tah- ran 1969, s. 581-585; G. Herrmann, "Schriften- verzeichnis Walther Hinz", *Archäologische Mit- teilungen aus Iran*, IX, Berlin 1976, s. 9-14; *Âyende*, XIX/1-3, Tahran 1993, s. 238-239; Ne- jat Göyünç, "Walther Hinz (1906-1992)'in Ar- dından", *Osm.A*, XIII (1993), s. 9-12.

ES-SEYYİD MUHAMMED EŞ-ŞÂHİD

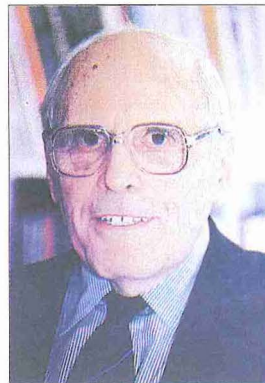
HİPOKRAT

(m.ö. 460 [?] - 375 [?])

Tıbbın babası sayılan
İlkçağ'ın en ünlü hekimi.

Ölümünden çok sonra kaleme alınan biyografilerinde birçok menkıbe ve ef- saneye yer verildiği için hayatı ve gerçek şahsiyeti hakkında pek az güvenilir bilgi mevcuttur. Ceddinin şifa tanrısı Askle- pios olduğu kabul edilen ve Asklepiades (Asklepios'un çocukları yahut şifa verici- ler) denilen efsanevi bir sülâleye veya ta- bipler nesline mensup olup muhtemelen milâttan önce 460 yılında Kos (İstanköy) adasında doğmuştur. İlk tıp öğrenimini, buradaki Asklepiyon'un (Asklepios Mâbedi- şifâhâne) rahip- hekimlerinden olan baba- sı Heraklides'ten (Arap kaynaklarında Irak- lîs veya Iraklîdis) almış, atomcu filozof Demokritos ve sofist filozof Gorgias'tan ders görmüştür. Daha sonra Yunanistan ve Marmara denizinin kuzey bölgelerini dolaşmış, Atina'da bulunmuş ve memle- keti Kos'ta tıp okutmuştur. Kuzey Yuna- nistan'daki Larissa şehrinde milâttan ön- ce 380-375 arasındaki bir tarihte ölmüş ve buraya gömülmüştür.

İslâm kaynaklarında adı Bukrât (Bok- rat), Bukrâtîs, Ebukrât, İbukrât, İbukrâ- tîs gibi şekillerde geçen Hipokrat (Hippok- rates) hakkında müslümanlar köklü bir imaja sahiptir. Bu imajın en belirgin yanı onu ilki Asklepios, sonuncusu Câfînûs (Ga- len) olan sekiz tıp üstadı (Asklepiades) ara- sına dahil etmeleridir. İskenderiye tıp ge- leneğini sürdüren müslümanlar, orada şekillenen kutsal tıp tarihi anlayışına bel- li ölçüde bağlı kalmışlar ve Hipokrat'ın şahsiyetini bu anlayış içinde tasavvur et- mişlerdir. İslâm kaynaklarında yer alan çe- şitli rivayetlere göre Hipokrat tıp tahsili- ni babasından, kendisiyle aynı adı taşıyan dedesinden veya II. Asklepios'tan (Esklî- bîvus es-Sânî) almıştır. Bu kaynaklarda, Hi- pokrat'ın doğduğu Kû (Kos) adasının Ro-

Walther Hinz

dos ve Knidos ile birlikte Asklepiyoncu tip geleneğinin en önemli merkezlerinden biri olduğu kaydedilerek onun Abderalı Demokritos ile çağdaşlığı vurgulanmakta ve doksan veya doksan beş gibi ileri bir yaşta öldüğü belirtilmektedir. Yine bu kaynaklara göre biri kız üç çocuğu bulunmakta ve torunlarından ikisi kendi adını taşımaktadır. Dolayısıyla İslâm kaynakları, biri asıl Hipokrat olmak üzere dede, baba ve iki torundan meydana gelen dört Hipokrat'tan (Bukrâtûn, Bukârîta) bahseder. Ancak asıl Hipokrat'ın babasının İraklıdis mi yoksa II. Asklepios mu olduğu konusunda farklı rivayetler nakledilmiştir. İslâm kaynaklarında ortaklaşa kaydedilen bir rivayete göre Hipokrat İran Kısra'sı I. Erdeşîr (Pers İmparatoru I. Artaxerexes, m.ö. 465-424) tarafından bir veba salgını münasebetiyle İran'a davet edilmiş, fakat önerilen yüksek ücrete rağmen, o dönemde İyonya dahil bütün Anadolu'yu hâkimiyetleri altında tutan Persler'e hizmet etmeyi onuruna yediremediği için, önce ülkesinin düşmanlarına değil kendi yurttaşlarına bakmakla mükellef olduğunu söyleyerek teklifi geri çevirmiştir. Onun Firûhâ (Halep), Humus ve Dimaşk'ta bulunduğu yolundaki bir rivayet ise (İbnü'n-Nedîm, s. 346-347; Mes'ûdî, s. 131-132; İbnü'l-Kiftî, s. 64-66; İbn Ebû Usaybia, s. 43-44, 47-48) doğrulanmamıştır.

Modern tıbbın babası sayılan Hipokrat, o güne kadar uygulanan geleneksel dinî-sihri tedavi metotlarına karşı hem akla hem tecrübeye yer veren bir tıp anlayışı ortaya koymuştur. Yirmi beşi ölümle sonuçlandığı halde kırk iki klinik olaya ait gözlemlerini samimiyetle aktarmış ve tıpta tecrübenin önemini vurgulamıştır. Onun akılcı yaklaşımı ise sebebi doğrudan doğruya tabiat üstü güçlere bağlanan hastalık kavramını reddedişinde kendini göstermektedir. Nitekim İslâm dünyasında *Kitâb fi'l-marazi'l-ilâhî* adıyla bilinen (Sezgin, III, 43) epilepsi (sara) hakkındaki eserinde, halk arasında kutsal hastalık denilen bu rahatsızlığın bir beyin hastalığı olduğunu ve fizyolojik sebeplere dayandığını ortaya koymuştur (Sarton, I, 98). Hipokrat'a göre öteki hastalıklar ne kadar kutsal ise epilepsi de o kadar kutsaldır ve tıp ilminin araştırması gereken şey onun tabii sebebidir. Özellikle hastalıkların doğrudan doğruya tanrıların ve cinlerin eseri olarak tanımlandığı Yunan halk hekimliği için bu görüş çok önemli bir adım teşkil eder. Hipokrat'ın tıptaki pozitif yönü din aleyhtarı olduğu anlamına gelmez. Nitekim ona göre tıp ilâhî bir sa-

nattı; bu sanatı icra eden hekim hem tanrıların yardımını görmekte hem de tabiatın iyileştirici gücünden faydalanmaktaydı. Esasen Hipokrat tıbbının bağlandığı kutsal Asklepiyon geleneği ona daima dinî bir hüviyet vermiştir. Sağlık tanrısı Asklepios adına Akdeniz havzası boyunca inşa edilen mâbedler aynı zamanda tıp öğretim ve uygulama merkezleri olmuştu. Kos adasındaki Asklepiyon'da yetişen Hipokrat'ın bütün akli ve tecrübî eğilimlerine rağmen şifanın ilâhî kaynağını vurgulayan dinî yaklaşımlarla bütünleşmesi kaçınılmazdı. Nitekim milâttan sonra yayşayan aynı geleneğe mensup Câlîfûs dahi kendisini Asklepios'un hizmetkârı olarak tanımlamakta ve tıbbın tanrı vergisi olduğunu söylemektedir. Söz konusu dinî çerçevenin Hipokrat tıbbına, çok yaygın ve hatta prensipleri günümüze kadar geçerliliğini koruyan bir hekimlik ahlâkı (tbbî deontoloji) kazandırdığı da belirtilmelidir. Bu ahlâkın en dikkat çekici ilkeleri, müslümanlarca da "el-Ahd" veya "el-Eymân" adıyla bilinen (İbn Ebû Usaybia, s. 44) "Hipokrat yemini"nde ortaya konulmuştur. XV. yüzyıldan itibaren Fransa'da başlanan bir uygulama ile bugün bütün dünya tıp fakültelerinin diploma törenlerinde okunan bu yeminin başlıca prensipleri şunlardır: Hekimin hayatını insanlık hizmetine adanması, kendini yetiştirenlere karşı evlât bağlılığı duyması, bizzat istese bile hiçbir hastayı öldürmemesi, ana karnındaki çocuğa kasten zarar vermemesi, hastanın sırrını kimseye açıklamaması, hayatını ahlâk ve namus kuralları çerçevesinde geçirmesi.

Mısır, Knidos ve Kos tıp okullarındaki tecrübî birikimi sistemleştiren, tümevarıma dayalı bir tıp anlayışı geliştiren ve bu ilmi hurafelerden ayıklamaya çalışan da yine Hipokrat'tır. Tıp teorisini temellendirdiği dört beden sıvısı (bk. AHLÂT-ı ERBAA) kavramını ortaya atmış ve kendisiyle başlatılan tıp tarihini derin şekilde etkilemiştir. Hipokrat'ın hekimlik yanın-

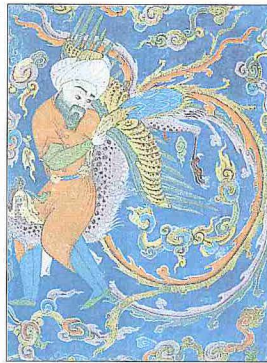
da tabiat ilimleri, gizli ilimler ve astrolojiyle de ilgilendiği kaydedilmektedir (İbnü'l-Kiftî, s. 64; İbn Ebû Usaybia, s. 47). Fahreddin er-Râzî, astrolojik büyü üzerine kaleme aldığı *es-Sırrü'l-mektûm*'da onu faydalandığı kaynakların en başında saymakta (Ullmann, *Die Natur*, s. 389), hatta Mecrîfî'nin ünlü simya-sihir-büyü kitabı *Gâyetü'l-hakîm*'in (Sarton I, 668; Ullmann, *Die Natur*, s. 385) Kastilya Kralı Alfonso'nun emriyle 1252'de yapılan Latince çevirisine de *Picatrix* adının Hipokrat'ın Arapça söylenişinden (Bukrâtîs) esinlenerek konulduğu ileri sürülmektedir (a.g.e., s. 385; *EP Suppl.* [İng.], s. 155).

Eserleri. Günümüze Hipokrat adına nisbet edilen bir tıp külliyyatı (*Corpus Hippocraticum*) ulaşmıştır. Hepsi de İyonya lehçesiyle yazılmış olan bu elli dokuz (veya altmış) eserden çoğu otantik değildir. Bu külliyyat birçok elden çıkma, değişik tarihlerde yazılmış çok farklı bakış açılarına sahip eserlerden meydana gelmektedir ve hiçbirinin Hipokrat'a aidiyeti kesinlik kazanmamıştır. Muhtemelen bunlar, Kos tıp okulu kütüphanelerinden milâttan önce III. yüzyılda İskenderiye'ye taşınmış ve burada Hipokrat'a nisbet edilmiştir; dolayısıyla Hipokrat'ın eserlerinden değil ancak Hipokratik eserlerden bahsetmek mümkündür (ER, VI, 367). Sarton da külliyyatın büyük bir kısmının otantik olmadığını kabul etmekte, ancak çoğunun Hipokrat tıp teorisi denilebilecek anlayışın doğrudan veya dolaylı ürünü olduğunu vurgulamaktadır (*Introduction*, I, 97).

Hipokratik eserlerin pek çoğu, Câlîfûs şerhleriyle birlikte Huneyn b. İshak ve okulunun öncülük ettiği tercüme faaliyetleri sırasında Arapça'ya kazandırılmıştır. İbn Ebû Usaybia onun sahih kitaplarının otuz civarında olduğunu belirterek tıp öğreniminde en gerekli gördüğü on ikisinin adını sıralamakta, ayrıca bir de uydurma kitaplar listesi vermektedir. Hipokratik eserlerin İslâm dünyasındaki yaygınlık derecelerine ışık tutan söz konusu on iki eser şunlardır: *Kitâbü'l-Ecinne*, *Tabî'atü'l-insân*, *Kitâbü'l-Ehviyye ve'l-miyâh* ve *'l-büldân*, *Kitâbü'l-Fuşûl*, *Takdîmetü'l-ma'rîfe*, *el-Emrâzû'l-hâdde*, *Evcâ'u'n-nisâ*, *Ebîzîmyâ*, *Kitâbü'l-Ahlâk*, *Kitâbü'l-Gıza*, *Qâîfîriyûn*, *Kitâbü'l-Kesr* ve *'l-cebr*.

Fuat Sezgin Hipokrat'ın İslâm dünyasında bilinen eserlerini, bunların Arapça tercümelerini, şerhlerini ve haklarında yapılmış modern araştırmaları ayrıntılarıyla kaydetmiştir (GAS, III, 28-47). Müs-

Hipokrat'ı
Doğulu
kıyafetiyle
gösteren
bir minyatür
(Kalender,
*Kitâb-ı
Fahâme*,
TSMK,
Hazine,
nr. 1703,
vr. 38)

lûmanların şerh yazdığı Hipokratik eserlerin başında *Kitâbü'l-Fuşûl* (Aforizmoî) ve *Takdimetü'l-ma'rife* (Prognostikon) gelmektedir. Bunlardan Ebû'l-Kâsım İbn Ebû's-Sâdık, Abdüllatif el-Bağdâdî, İbnü'n-Nefis ve İbnü'l-Kuff'un *Kitâbü'l-Fuşûl* şerhleriyle Mühezzebüddin ed-Dahvâr ve yine İbnü'n-Nefis'in *Takdimetü'l-ma'rife* şerhleri en tanınmış olanlardır (ayrıca bk. Agha, s. 5-8, 50-52).

Hipokrat'ın klinik gözlemci yanının İslâm dünyasındaki en önemli temsilcisi Ebû Bekir er-Râzî'dir. Onun *el-Hâvî'si* Hipokratik külliyyata atıflarla doludur. Ayrıca Ya'kûb b. İshak el-Kindî'nin *et-Tıbbü'l-Bukrâti'si* ile Ebû'l-Hasan et-Taberî'nin *el-Mu'âlecâtü'l-Bukrâtiyye'si* bu külliyyattan derlenmiş müstakil çalışmalarıdır (Sezgin, III, 27). Eğer Câbir'in eserlerinin II. (VIII.) yüzyıl gibi erken bir döneme ait olduğu tezi doğru ise (bk. CÂBİR b. HAY-YÂN) onun *Kitâbü's-Sümûm* adlı eserinde Hipokrat hakkında yer alan bilgiler, bu külliyyatın İslâm dünyasına sanıldığından önce girdiğini gösterir (a.g.e., III, 24-25).

Hipokrat külliyyatının Yunanca tenkitli metni ilk defa Fr. Asalanus tarafından hazırlanmış ve Fabius Calvus tarafından Latince'ye tercüme edilmiştir (Venedik 1526). Daha sonra tekrar tekrar Latince'ye çevrilen külliyyatın yegâne eksiksiz edisyon kritiği, Fransızca tercümesiyle birlikte Emile Littré tarafından *Les œuvres complètes d'Hippocrate* adıyla on cilt halinde yapılmıştır (Paris 1839-1861; tıpkıbasım Amsterdam 1961). Aynı yıllarda eserlerin bir kısmı Francis Adams tarafından *The Genuine Works of Hippocrates* adı altında İngilizce olarak yayımlanmış (I-II, London 1839), daha sonra da yirmi sekiz risâlenin yine İngilizce çevirisi Grekçe metinleriyle birlikte W. H. S. Jones ve E. T. Withington tarafından *Hippocrates* adı altında dört cilt halinde yayımlanmıştır (Cambridge, Massachusetts 1923-1931).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 346-347; Mes'ûdî, *et-Tenbîh*, Leiden 1967, s. 131-132; İbnü'l-Kiftî, *İhbarü'l-ulemâ*, s. 64-67; İbn Ebû Usaybia, *'Uyûnü'l-enbâ*, s. 43-56, 298, 323, 426, 427, 461, 462, 472, 479; Sartori, *Introduction*, I, 96-102, 668; Sezgin, GAS, III, 23-47; Ullmann, *Die Medizin*, s. 25-35; a.mlf., *Die Natur und Geheimwissenschaften*, s. 385, 389, 420; Z. M. Agha, *Bibliography of Islamic Medicine and Pharmacy*, London 1983, s. 3-8, 50-52; Carra de Vaux, "Bokrat", *IA*, II, 707; A. Dietrich, "Bukrât", *El² Suppl.* (İng.), s. 154-156; "Hippokrates", *Büyük Larousse*, IX, İstanbul 1986, s. 5319-5320; Gary B. Fergren, "Hippocrates", *ER*, VI, 367-368.

ESİN KAHYA

HİRA (جبل حراء)

Hız. Muhammed'e
ilk vahyin geldiği mağaranın
bulunduğu dağ.

Mekke'nin kuzeydoğusunda Kâbe'ye yaklaşık 5 km. uzaklıktadır. Cebelinûr adıyla da bilinir. İnsanlara en doğru yolu gösteren vahiy nurunun bu dağdaki bir mağaraya inmiş olmasından dolayı bu adı aldığı sanılmaktadır. Muhammed Hamîdullah ise geceleyn yollarını kaybedenlere yardım etmek amacıyla üzerinde ateş yakılmış olabileceği ihtimalini ileri sürmekte ve ismi "yollarını kaybedenlere doğru yolu gösteren" anlamında yorumlamaktadır (*İslâm Peygamberi*, I, 73).

Kaynaklarda Hira dağı genellikle yakınındaki Sebîr dağı ile birlikte zikredilir (İbn Hişâm, I, 53, 251; Ezrakî, II, 204; Tüccibî, s. 357). Deniz dalgasına benzetilen bu iki dağın bitki örtüsü yer yer görülen dikenli çalılardan ibarettir. Hira dağı, çevresindeki diğer dağlardan daha dik ve yüksek olup çıkılması zor çıplak ve kaygan kayalardan meydana gelen sivri tepesiyle uzak mesafelerden dahi kolaylıkla farkedilir. Hz. Peygamber'in hayatında çok önemli bir yeri bulunan ünlü mağara zirvenin 20 m. kadar aşağısındadır. Bu mekân mağara olarak anılmakla birlikte aslında üst üste yığılan kaya blokları arasında kalmış iki tarafı açık, sivri tonozlu tünele benzer şekilde gayri muntazam bir boşluktan ibarettir. Son zamanlarda düşme tehlikesi göz önüne alınarak girişin karşısındaki (Kâbe yönünde) açıklık taşlarla kapatılmış, sadece hava akımı sağlamak için üst kısmında küçük bir aralık bırakılmıştır. İçerideki boşluk, bir kişinin başı tavana değmeyecek şekilde ayakta durabileceği kadar yükseklikte ve yere uzanabileceği kadar genişlik ve uzunluktadır. Tabana yine son zamanlarda beton karo döşenmiştir, burada ziyaretçiler teberrüken iki rek'at namaz kılmaktadır. Mağaraya tabii kayalardan oluşan yüksek basamaklarla çıkılır ve dar bir düzlükten geçerek girilir.

Mekkeliler arasında, receb ve ramazan gibi senenin belirli aylarında inzivâyâ çekilen bazı hanîfler bulunuyordu. Hz. Muhammed'in dedesi Abdülmuttalib de bunlardan biriydi ve Allah'ın varlığına, ceza ve mükâfât yeri olarak âhiretin mevcudiyetine inanmış, zaman zaman Hira dağındaki mağaraya çekilip kendini ibadete vermişti (İbn Hişâm, I, 50 vd.). Zeyd

b. Amr b. Nüfeyl'in de Hira'da belirli bir yeri vardı (a.g.e., I, 246). Hz. Muhammed de muhtemelen otuz beş yaşlarında iken ramazan aylarında dedesinin inzivâyâ çekildiği Hira'daki mağaraya kapanmaya başladı. Özellikle nübüvvetin ilk müjdeleri olarak kabul edilen sadık rüyalar gördüğü altı ay içerisinde yalnız kalmak istiyor ve bu mağarada tefekküre dalıyordu (bk. BİSET). Dağdan her inişinde evinden önce Kâbe'ye gidip tavafta bulunmayı âdet edinmişti (a.g.e., I, 252); zaman zaman hanımı Hz. Hatice'yi de beraberinde Hira'ya götürüyordu (Taberî, II, 300). Azık olarak yanına çok az miktarda süt, kurutulmuş et veya zeytinyağı ile kuru ekmek alır, bunlar tükenince evinden yenisini tedarik edip tekrar mağaraya dönerdi. Nihayet kırk yaşına basıp olgunluk çağına ulaştığı (Belâzürî, I, 115, 129) 610 yılı Ramazan ayının son on günü içerisindeki -sonradan Allah'ın Kadir adını verdiği (el-Kadr 97/1-5) - bir gece (Hz. Âişe'nin rivayetine göre 27. Pazartesi) sabaha karşı, daha önce hiç karşılaşmadığı Cebrâil varısıyla Alak sûresinin "ikra" (oku) emriyle başlayan ilk beş âyeti indirildi (Buhârî, "Tefsîr", 96/1, "Bed'ü'l-vahy", 3; Müslim, "İmân", 252; İbn Hişâm, I, 250, 252). Cebrâil ilk defa Hira dağında, bütün ufkı kaplamış ve bir taht üzerinde oturmuş halde Resûl-i Ekrem'e gelip aslî sûretinde görünmüş ve onu kuvvetle sikip okumasını isteyerek ilk vahiy getirmiştir (Buhârî, "Ta'bîrü'r-rüyâ", I, "Bed'ü'l-halk", 7; Müslim, "İmân", 257-258; İbn Hişâm, I, 203, 252; ayrıca bk. DİA, II, 333). Bu olay üzerine aşırı bir heyecan ve korkuya kapılan Hz. Muhammed süratle Hira'dan inerek evine gelmiş ve Hz. Hatice'den üstünü örtmesini istemiştir. Daha sonra Hz. Hatice onu Hristiyanlığı kabul etmiş olan amcası Varaka b. Nevfel'e götürmüş, böylece Hz. Peygamber kendisine gelen vahiy meleği Cebrâil olduğunu öğrenerek sükûn bulmuştur (Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 3; İbn Hişâm, I, 203). Rivayete göre ilk vahyin indirilmesinden önce, hatta Hz. Muhammed henüz çocukken Cebrâil tarafından göğsü yarılıp kalbi yıkanarak (veya genişletilerek) vahiy kabul etmeye uygun hale getirilmiş ve bu olay da yine Hira dağı üzerinde vuku bulmuştur (bk. ŞAKK-ı SADR). Sonradan bu olayın meydana geldiği nokta olarak kabul edilen yerde kubbesi uzaktan görülebilen büyükçe bir mescid yapılmıştır. Mescidin içinde bulunan kayaya Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması esnasında yaslandığı rivayet edilir (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, I/2, s. 1155).